

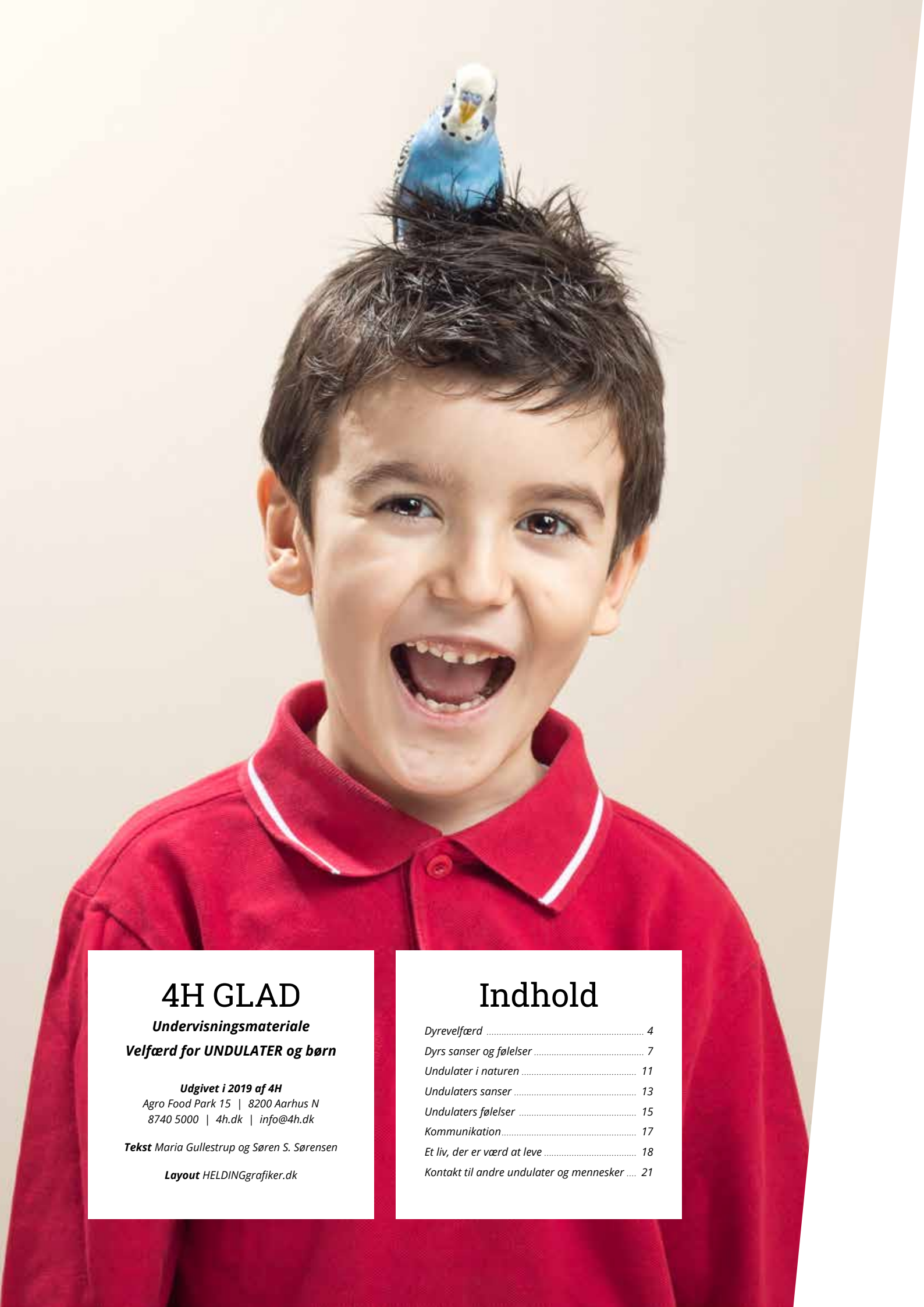

4H GLAD Velfærd for UNDULATER og børn

Instruktørmateriale

4H

4H GLAD

Undervisningsmateriale
Velfærd for UNDULATER og børn

Udgivet i 2019 af 4H
Agro Food Park 15 | 8200 Aarhus N
8740 5000 | 4h.dk | info@4h.dk

Tekst Maria Gullestrup og Søren S. Sørensen

Layout HELDINGgrafiker.dk

Indhold

Dyrevelfærd	4
Dyrs sanser og følelser	7
Undulater i naturen	11
Undulaters sanser	13
Undulaters følelser	15
Kommunikation	17
Et liv, der er værd at leve	18
Kontakt til andre undulater og mennesker	21

Indledning

For at give kæledyr et liv, der er værd at leve, er man nødt til at kende til det liv, de naturligt er født og udviklet til at leve. Er det bytte- eller rovdyr, hvilke omgivelser lever de i, hvad lever de af, og er det dyr, der trives bedst alene, eller skal de være sammen med artsfæller?

Baggrunden for dette undervisningsmateriale er at skabe en bedre velfærd for dyrene ved at forstå ovenstående og lære at aflæse dyrenes følelser. Ved at forstå dyrenes natur og følelser, er man bedre i stand til at skabe et godt liv for dem. Et godt liv, hvor vi sætter fokus på at gøre dyrene glade og give dem positive følelser. Det gør vi ved at sætte fokus på:

- Deres bolig og omgivelser
- Deres relationer til artsfæller og mennesker
- At udfordre, deres hjerner
- Sansemæssige stimuli

Gennem materialet, der sætter fokus på kaniner, marsvin, undulater, hunde, katte og heste lærer børnene noget om dyrenes natur, at aflæse deres følelser og at skabe gode rammer, glade dyr og en god velfærd.

Børn, der lærer at aflæse dyrenes følelser og sætte sig i deres sted, bliver mere empatiske og bliver også bedre i stand til at indgå sunde menneskelige relationer.

Dyrevelfærd

Der er mange, der taler om dyrevelfærd og mener, at det er vigtigt. Det handler om, at dyrene skal have det godt. Der er dog mange forskellige måder at se dyrene på og flere forskellige måder, at forstå dyrevelfærd på.

Nogle kristne opfatter dyrene som underlagt menneskene, og at Gud har givet dem ret til at herske over dyrene. Langt op i vores historie har nogle europæer endda set dyr som maskiner, der ikke kunne tænke og ikke havde følelser, men som handlede på instinkter. Nogle hinduer tror på reinkarnation, hvor man bliver genfødt, nogle gange som menneske andre gange som dyr. Flere naturfolk tror, at mennesker og dyr er ligeværdige i en verden, hvor man skal vise respekt for og passe på hinanden. Andre folkeslag har behandlet nogle dyr som guder, man kunne ofre til og bede om hjælp. Atter andre har ofret dyr til guderne.

Den måde, vi opfatter dyrene på, har stor betydning for, hvordan vi mener, at vi skal behandle dem. Hvis man tror, at de bare er maskiner, behøver man ikke at sørge for, at de har det godt, man taler jo heller ikke om bil-velfærd. Tror man derimod, at den myg, der har sat sig på ens arm, kan være ens afdøde bedstemor, behandler man den helt anderledes.

Selv hos os i Danmark er der i dag forskellige opfattelse af dyr, og hvad man kan og må med dem. Nogle ser det som naturligt, at vi som rovdyr spiser dyr, har kæledyr og bruger dyr til forsøg, bare vi behandler dem ordentligt. Andre er veganer og mener ikke, at vi skal spise dem, men at vi godt kan holde dem som kæledyr. Nogle dyrrettighedsforkæmpere mener, at dyr er ligeværdige med mennesker, og at vi ikke har ret til at have dyr som vores ejendom, altså heller ikke som kæledyr!

Dette materiale tager selvfølgelig udgangspunkt i, at det er i orden at holde kæledyr, og at vi skal stræbe efter at give dyrene den bedst mulige velfærd.

De 3 velfærdstilgange

Når man så gerne vil forbedre velfærden for dyrene, hvad er det så, man skal gøre? Hvordan ved man overhovedet, om de har det godt? Ofte taler man om 3 forskellige måder at se på om dyrene har det godt. Det drejer sig om 1. Sundhed, 2. naturlighed og 3. følelser (i fagsproget kaldet "emotioner").

Elevspørgsmål

- 1 Er det vigtigt, at dyrene har det godt? Hvorfor?
- 2 Hvordan skal man sørge for at dyrene har det godt?
- 3 Er det i orden at spise dyr?
- 4 Er det i orden at holde dyr som kæledyr?
- 5 Er det i orden at ride på heste?
- 6 Er det i orden at holde en hund i snor?
- 7 Er det i orden af en kat kun er indendørs?

- 8 Er det i orden at holde kaniner, marsvin og fugle i bur?
- 9 Hvilken tilgang synes du er vigtigst?
- 10 Hvordan ser man på et dyr, om det er sundt og rask?
- 11 Hvordan ved man, om dyrene lever naturligt?
- 12 Hvordan tror du, at man ser på et dyr, om det er glad?
- 13 Giv eksempler på dyr du har mødt, der har været glade?
- 14 Giv eksempler på dyr, du kender til, der har levet et naturligt liv?

Dyreværnsloven

Den måde vi skal behandle vores kæledyr er reguleret i Dyreværnsloven.

Af den fremgår det at:

- Dyr er levende væsener og skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe.
- Enhver, der holder dyr, skal sørge for, at de behandles omsorgsfuldt, herunder at de huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer.

Reproduktion og sundhed

Reproduktion og sundhed er en måde at se dyrevelfærd på, hvor man lægger vægt på at dyrene er sunde og raske. I landbruget lægger man også vægt på, at dyrene kan reproducere. Hvis de tager på i vægt, lægger æg, giver mælk og får unger, er det sunde dyr med en god velfærd. For syge dyr, og dyr, der ikke trives, får ikke unger og producere ikke.

Denne måde at se dyrevelfærd på har imidlertid ikke så meget fokus på, hvordan dyrene selv oplever deres situation og om de forhold de lever under, er naturlige.

Naturlighed

En anden måde at se dyrevelfærd på er, om dyrene kan leve et liv, der er så tæt på den måde, de ville leve på i naturen. Det giver sig selv, at fisk skal have vand, for at kunne leve, men det er også vigtigt, at fugle får mulighed for at flyve, dyr, der er vant til at grave, får mulighed for det, og at dyr, der er vant til at leve sammen med andre, kommer til det. Det er altså vigtigt at kende dyrenes liv i naturen for at kunne give dem en god velfærd.

For denne tilgang er det naturligvis også vigtigt, at dyrene er sunde og raske, men om de kan lægge æg og/eller få unger er ikke så vigtigt. Tilhængerne af denne retning ser heller ikke så meget på, hvordan dyrene oplever deres omgivelser, bare de er naturlige.

Følelser

En tredje gruppe, lægger mest vægt på, hvordan dyrene oplever deres liv og omgivelser. Det er ikke nok, at dyrene lever et naturligt liv. Det vigtige er, hvordan de har

det og oplever deres omgivelser. De forhold som nogle dyr kan trives med, er det ikke sikkert, at andre dyr kan trives med. Det vil derfor i denne tilgang være vigtigt at vurdere om dyrene trives i deres omgivelser. Det kan man f.eks. gøre, ved at se om dyrene udviser stereotyp adfærd (gentager den samme bevægelse igen og igen), eller om de leger og ser ud til at trives.

Dyrene skal ganske vist være sunde og raske, men om de får unger og lever et naturligt liv, er kun vigtigt, hvis det betyder noget for dyret. Dyrene kan altså godt bo i et stålbur med metal ting, hvis de har noget at foretage sig og ser ud til at trives.

Problemet med denne tilgang er, at det ikke er så let at spørge dyrene, hvordan de har det. Så for at vide om dyrene har en god velfærd inden for denne tilgang bliver man nødt til at lære om dyrs følelser, så man kan aflæse om de er tilfredse med det liv vi tilbyder dem.

Det er ikke enten eller!

Men det er ikke sådan, at man enten tror på det ene eller det andet. De fleste mener, at dyrevelfærd skal tage alle tre ting i betragtning, når man skal give dyrene en god velfærd. Ofte lægger man dog mere vægt på den ene frem for den anden. F.eks. er det naturligt for en dyrlæge at lægge særligt vægt på at dyrene er sunde og raske.

Dette materiale, der er overbygningen til kørekort til kæledyr, lægger særlig vægt på at fremme dyrenes muligheder for at udøve en adfærd, der er naturlig for dem og på dyrenes følelser og hvordan de oplever deres omgivelser og det liv vi tilbyder dem.

Dyrs sanser og følelser

Både dyr og mennesker oplever verden gennem deres sanser: syn, hørelse, lugte- og føle- og smagssansen. Men dyrene er indbyrdes forskelligt indrettet. Den sans, der er vigtig for den ene art, spiller måske ikke nogen rolle for den anden. Nogle dyr har desuden sanser, vi slet ikke har. For at forstå dyrene, er det derfor vigtigt at vide noget om, hvordan de oplever verden og, hvordan deres følelser er indrettet.

Darwin og hvorfor dyrene har følelser

Naturforskeren Charles Darwin, der levede i det 19. århundrede, er kendt for at have udviklet evolutionsteorien. En teori om, at alle individer på jorden stammer fra fælles forfædre, og at de enkelte arter efterfølgende har udviklet og tilpasset sig deres omgivelser. De arter, der har været bedst til at tilpasse sig, har overlevet. (På engelsk: Survival of the fittest.) Som en del af denne udvikling er der opstået bytte- og rovdyr, der indbyrdes kæmper om at overleve. De rovdyr, der er bedst til at fange byttedyr overlever, og de byttedyr, der er bedst til at undgå at blive spist og til at finde mad overlever.

Gennem mange millioner år har de enkelte arter udviklet sig fysisk, ligesom de har udviklet og forfinet deres sanser. Det er sanserne, der er med til at skabe dyrenes oplevelse af verden, mens det er følelserne, der er med til at styre, hvordan de reagerer på sanseindtrykkene. Følelserne guider således dyrene med at træffe hurtige beslutninger, der kan hjælpe dem med at overleve, uden at de skal tænke sig alt for meget om. Der findes både positive og negative følelser.

Positive følelser

De positive følelser skal få dyrene til at blive tiltrukket af noget, der kan være godt for dem og som hjælper arten med at tilpasse sig og overleve. Det er følelser som nysgerrighed, velbehag og begær.

Nysgerrighed

Nysgerrighed er forbundet med forventningen om noget godt. Nysgerrige dyr overlever bedre, fordi de bedre finder boliger, mad og mager. Men nysgerrige dyr skal også være forsigtige, så de ikke udsætter sig selv for unødige risici.

Nysgerrighed foregår i trin. Først bliver dyret opmærksom på noget nyt. Efter at dyrene er blevet opmærksom på noget nyt, skal de hurtigt vurdere, om det er værd at nærme sig og undersøge nærmere, eller om det er uinteressant eller måske farligt. Når dyrene har bestemt sig, til at undersøge tingen, vil de ofte forsigtigt nærme sig tingen. De kan måske nærme sig tingen fra forskellige sider, de bruger deres sanser, vander ørerne mod tingen, snuser kraftigt ind og stirre på tingen, samtidig er de klar til at løbe eller flyve væk, hvis de vurderer, at tingen er farlig. Når dyrene er sikker på, at tingen ikke er farlig, vil de undersøge den på forskellig vis. Måden at undersøge på kan variere for de forskellige arter. Det kan være, at dyrene bider i den, tager den op med poter eller ben eller de smidder rundt med den og krasser i den. Når dyrene, har undersøgt tingen, vurderer de, om de kan bruge tingen til noget, kan de lege med den, spise den eller parre sig med den? Kan de ikke bruge tingen til noget, mister de hurtig interessen for den igen.

Nysgerrighed foregår i trin

Velbehag

Dyrene oplever velbehag, når de er trygge og mætte, altså når de kan opholde sig i deres bolig og hvile sig efter at have spist og drukket. De fleste dyr oplever også velbehag, når de interagerer med artsfæller. Når de er unger, i forbindelse med leg og senere når de bond'er og parrer sig med artsfæller. For de dyr, der lever alene, er det dog kun i forbindelse med parring, at kontakt med artsfæller betyder noget.

Negative følelser

Negative følelser skal få dyrene til at holde sig væk fra noget, der kan være skadeligt for dem eller de skal få noget, der kan være dårligt for dem til at forsvinde. En meget stor del af de negative følelser relaterer sig til frygt og specielt frygten for at blive spist. Negative følelser som aggression og vrede kan også opstå i konkurrence om ressourcer som føde, mager, territorier, gode redepladser og legetøj.

Frygt

Frygt er fravær af tryghed overfor en ting, en situation, en hændelse, en person eller et rovdyr. En ubehagelig følelse af at være truet, og at der vil ske noget ubehageligt. Frygt findes i flere grader gående fra nervøsitet og usikkerhed over angst til panik og fobier. Frygt kan være medfødt som f.eks. frygt for mørke, højder og

noget der kommer hurtigt hen mod dyrene. Frygt kan også være tillært, hvis dyrene har haft en ubehagelig oplevelse med nogen eller noget. Frygt tjener det formål, at dyrene enten skal fjerne sig fra det, der truer dem her og nu, eller de skal undgå at komme i en situation, der kan være farlig for dem.

Aggression

Følelsen af aggression er forbundet med frustration, vrede og modvilje mod noget, der kan true dyrenes velbehag. Dyrene bliver typisk aggressive i forbindelse med frygt og smerte eller i konkurrencen om ressourcer.

Det kan være kampen om de gode redesteder, en mage, mad og/eller et territorium. Både han- og hundyr kan blive aggressive. Hanner konkurrerer ofte om hunner og territorier, mens hunner oftere konkurrerer om gode redepladser. Aggressive dyr kan true, dominere og angribe andre dyr og/eller mennesker. Hvis det område, som dyrene befinder sig i, er stort, vil aggressionen som regel være mindre, fordi de mindst dominerende dyr har mulighed for at komme væk fra de dominerende og aggressive dyr.

Dyr kan også blive aggressive, hvis de er i nød og har smerter eller er bange. Kan de ikke komme væk eller i skjul, kan de blive aggressive og angribe.

Hvad skal vi bruge vores viden om sanser og følelser til?

Når vi ved noget om dyrenes sanser og følelser kan det hjælpe os med at skabe et liv, der er værd at leve for vores kæledyr. Vi kan gøre det, der giver dyrene positive følelser og prøve at undgå det, der giver dem negative følelser. Nu kan vi jo ikke spørge dyrene selv om deres følelser! Så vi kan faktisk ikke være fuldstændig sikker på, at vi forstår dyrenes følelser rigtigt.

Vi kan dog bruge den viden vi har om sanser, følelser og dyrenes naturlige adfærd til at vurdere, hvilke følelser de har. Vi skal således passe på med de nuttede og menneskeliggjorte forklaringer på dyrenes opførelse og hele tiden holde os for øje, at der er tale om forskellige arter, med hver deres særlige måder at være på.

Elevspørgsmål

- 15 Hvorfor er det vigtigt at vide noget om dyrs følelser?
- 16 Kan vi bruge det til bedre at forstå dem?
- 17 Kan vi bruge det, når vi skal håndtere dem?
- 18 Kan vi bruge det, når vi skal lave gode bur- og opholdsvilkår for dem?
- 19 Hvor mange negative og positive følelser, kan i komme i tanke om?
- 20 Hvilke af de følelser, tror I at dyrene har?
- 21 Hvad gør dyr bange?
- 22 Hvordan viser dyrene at de er bange?
- 23 Hvad gør dyr glade?
- 24 Hvordan viser dyrene, at de er glade?
- 25 Hvad er forskel på angst, panik og fobi?
- 26 Kender du følelserne?
- 27 Kan du huske at du har set dyr med de følelser?
- 28 Hvordan reagerede de?
- 29 Har du set aggressive dyr?
- 30 Har dyrene det godt, når de er bange eller aggressive?

Undulater i naturen

Undulater er en mindre papegøjeart fra gruppen Psittacidae (Egentlige papegøjer). Deres latinske navn er *Melopsittacus undulatus*. De bliver omkring 18 cm lange og vejer mellem 40-50 gram. Undulater kan blive op mod 15-20 år gamle, nogle endda endnu ældre. Undulater stammer fra Australien, hvor de gerne holder til i krat, skov og græsområder, dog gerne nær vand, da de er afhængige af at kunne drikke dagligt. De lever af frø, insekter, frugter og nødder. Undulater er byttedyr for rigtig mange rovdyr. En stor del af deres tid går derfor med at undgå at blive spist. De er rimelig gode til at tilpasse sig forskellige temperaturer, men tåler ikke frostgrader. Undulater lever i flokke på 5-100 fugle. Til tider samles de i store flokke på flere tusinde. Flokkene skabes og opløses igen. Undulater er ikke langdistanceflyvere, men flyver typisk kortere afstande.

Døgnrytme og aktiviteter

Undulaterne vågner fra deres nattesæde omkring daggry. De starter dagen med at ordne deres fjer mens de synger lystig. Sangen tjener bl.a. det formål at nytte bånd til resten af flokken. Når de har overstået morgen-toilettet, søger de ud for at finde vand og føde omkring steder med vand. De drikker, spiser og bader i det dugfyldte græs og samler føde på jorden. Midt på dagen opholder de sig i træernes skygge. I mørkningen bruger de igen lang tid på at ordne og pleje deres fjerdragt og knytte bånd til flokken gennem lystig sang før de går til ro i deres nattesæde. Der opholder de sig i 10-12 timer, inden dagen starter igen ved daggry.

Unger

Undulaternes yngelsæson ligger typisk fra juni til september, men de kan få unger året rundt. De får mange unger, da mange unger dør inden voksenalderen. Undulaterne er monogame og er sammen med den samme partner livet igennem. Hannen og hunnen er sammen om at opfostre ungerne.

Elevspørgsmål

- 31 Hvor kommer undulater fra?
- 32 Lever undulater alene eller i en flok?
- 33 Hvor spiser undulater?
- 34 Hvor opholder undulater sig om dagen?
- 35 Hvor længe sover undulater om natten?

Undulatens sanser

Undulater kan se, høre, smage, føle og lugte, men deres sanser er indrettet anderledes end menneskers.

Syn

Fugle har generelt et rigtig godt syn. Det gælder også undulater. De har et bedre syn end mennesker, men da deres øjne sidder på siden af hovedet, ser de ikke helt lige så godt det, der er lige foran dem og de ser ikke lige så skarpt. Man vil derfor ofte se undulaten dreje hovedet sidelæns for bedre at se ting, de er fokuseret på.

Øjnenes placering på siden af hovedet, betyder, at de kan se stort set hele vejen rundt omkring sig og opdage bevægelser fra rovdyr. Undulater kan også se ultraviolet lys. De ser dog dårligt om natten.

Undulater kan skelne farver og har deres præferencer i forhold til hvilke farve, de mener at foderet skal have. Med deres gode syn kan de også skelne frisk frugt fra råddent.

Hørelse

Undulater har en god hørelse og en god hukommelse, når det kommer til lyde, de har hørt og eller lært. Den gode høresans betyder også, at de har særligt let ved at blive bange for lyde.

Lugt

Forskere er ikke enige om, hvor godt undulater kan lugte. De fleste er dog enige i, at lugtesansen ikke er særlig vigtig for undulater.

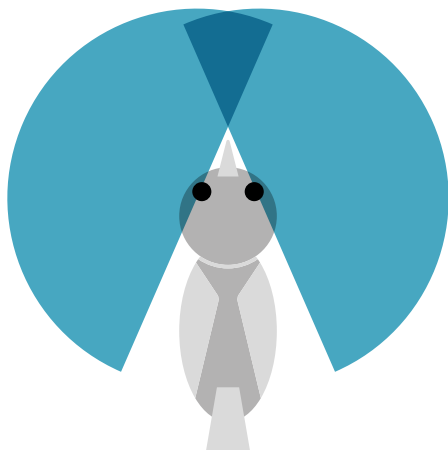
Smag

Undulaters smagssans er ikke så veludviklet som menneskers. De kan dog smage søde ting og foretrækker f.eks. ofte frugt frem for grøntsager.

Følesans

Undulater har de samme følesanser som mennesker og kan derfor også føle smerte. De undersøger og mærker primært på ting, de vil undersøge, med fødderne og næbet. De er følsomme overfor vibrationer. De kan således mærke vibrationer fra køleskabe og trafik, som kan virke generende for dem.

Undulater plejer hinandens fjer, men bryder sig ikke nødvendigvis om at blive berørt og kælet for, som man gør med en kat.

Elevspørgsmål

- 36 Hvad er undulaters bedste sanser?
- 37 Hvad skal du være særlig opmærksom på, når du omgås undulater?
- 38 Kan du kæle med dine undulater?

Undulater, der er bange vil:

- Sidde helt stille
- Trække fjerene ind til kroppen
- Løfte vingerne let og være klar til at flyve

Undulaters følelser

Undulater har følelser ligesom mennesker, men det er uklart, om de føler de samme ting, som mennesker og på samme måde. Som hos andre dyr skal positive følelser få dem til at blive tiltrukket af ting, der kan være gode for dem og blive frastødt af ting, der kan være dårlige for dem.

Nysgerrighed

Undulater er rigtig nysgerrige dyr, der gerne undersøger deres omgivelser. De er særlig interesseret i nye ting. De vil som regel først blive opmærksomme på nye ting, fordi de ser eller hører dem. De vil kigge længe på tingen, før de nærmer sig gren for gren og evt. ved at se tingen an fra forskellige vinkler. Undulater, der er nysgerrige, vil ofte lægge hovedet lidt på skrå, for bedre at kunne se tingen. Når undulaten undersøger tingen, hakker eller piller de i den med næbet, og tager den måske med benene.

Velbehag

Afslappet og veltilpasse undulater vil sidde oprejst på grenen på begge ben, med fjerene liggende glat ned langs kroppen. Fjerne kan også være puffet en smugle op. Veltilpasse undulater kan pludre stille.

Glade undulater kan rejse hovedfjerene og puste brystet ud. De kan også hurtigt udvide pupillerne og derefter trække dem sammen. Det kan være, at de har spist noget, de syntes godt om, eller at de bond'er med en anden undulat. Undulater bond'er ved at gnide næbene mod hinanden og ordne hinandens fjer. De vil være særligt tilknyttet til deres mave, som de er sammen med hele livet.

Om aftenen sætter undulaterne sig til ro på deres favorit sidegren. De lukker øjerne, løfter det ene ben op, puffer fjerene op og snakker sagte med sig selv, før de falder i søvn. De føler sig dermed trygge og godt tilpas.

Frygt

Som byttedyr er der rigtig mange ting, undulater er bange for. De er allermost bange for at blive spist. De er bange for noget, der kommer hurtigt mod dem både fra siden og oppe fra. De er bange for at blive fanget og holdt fast. De kan også blive bange, hvis de bliver stirret direkte ind i øjnene. Undulater ser dårligt i mørke og kan derfor blive særligt bange for lyde om natten.

Undulater, der er bange, indtager en positur, så de er klar til at sætte fra og flyve væk. De kan trække fjerne tæt sammen om kroppen, hvilket kan få dem til at synes længere og slankere eller løfte vingerne let, for at være klar til at sætte af. Undulater kan gå i panik og basker rundt i buret og flyve ind i tremmerne, ikke mindst, hvis buret er for lille.

Undulater, der er bange, kan også sidde ubevægeligt for ikke at blive opdaget af et muligt rovdyr. De vil så trykke sig sammen og forsøge at gøre sig så usynlige som muligt.

Aggression

Når det kommer til god mad og siddepladser stopper husfreden og undulaterne kan komme op at skændes. Gode redepladser kan også give anledning til konflikter mellem hunnerne. Et løftet ben, en trussel med næbet og en smule løftede vinger, er tegn på at undulaten siger: hertil og ikke længere. Aggressive fugle kan også puste sig op for at virke større og skrappe eller skælde ud før de angriber.

Aggression kan også være tegn på at undulaterne er syge eller bange.

Elevspørgsmål

- 39 Kan undulater godt lide nye ting?
- 40 Hvad gør undulater for at få venner?
- 41 Hvad kan gøre undulater bange?
- 42 Hvordan reagerer undulater, når de er uenige om mad eller andet?

Kommunikation

Undulater kommunikerer primært gennem lyde og kropssprog. De er meget vokale, hvilket betyder, at de snakker meget. Der er kønsforskelle i deres måde at kommunikere på. Hannerne synger således mere end hunnerne.

Lyde

Morgen- og aftensang

Undulater synger morgen og aftensang. Det kan dog til tider lyde lidt som skrigeri.

Her er jeg, hvor er du

Undulater har såkaldte "her er jeg, hvor er du?"-lyde, hvor de snakker for at sikre sig at flokken ved, hvor de er og for, at de selv kan blive trygge ved at vide at flokken er i nærheden. De enkelte flokke kan have særlige "dialægter" som netop kendetegner deres flok og som evt. nye fugle skal lære, når de kommer ind i flokken. Tamme undulater kan snakke til vilde fugle uden for vinduet, for at komme i kontakt med dem.

Skrig

Hvis undulaterne skriger mere end normalt kan det være udtryk for at de er stresset eller nervøse. De kan også have lært det, hvis du beder dem om at tie stille og giver dem ekstra opmærksomhed, hvis de larmer meget.

Kropssprog

Jeg kan godt lide dig

Glade undulater synger og/eller pludre, de kan baske med vingerne og vrikke med halen. De viser omsorg og affekt ved at nusse hinanden forsigtigt med næbet, gnide sig op ad hinanden og fodre hinanden med lækkerier.

Gå væk med dig

Aggressive undulater puster sig op, får små pupiller, åbner næbet og truer, den fugl eller menneske, der generer den. Undulater basker med vingerne og støder fødderne mod modstanderens bryst, når de er oppe ad slås.

Elevspørgsmål

43

Kan du synge som en undulat?

44

Hvordan ser en sur undulat ud?

Et liv, der er værd at leve

Når vi holder undulater som kæledyr er det vigtigt, at vi giver dem et godt sted at bo, sund mad at spise og rent vand at drikke. Vi skal sikre, at de er sunde og raske og ikke bliver taget af rovdyr, men det er ikke tilstrækkeligt. For at de skal trives, skal vi også tilbyde dem et liv, der er værd at leve. Et liv, der giver dem mulighed for at være aktive, og at få positive oplevelser. Det kan man gøre gennem:

- Indretning af deres omgivelser
- Ved at stimulere deres sanser
- Kontakt til andre undulater og mennesker
- Give dem opgaver, så de skal bruge deres hjerne
- Giv dem et valg og kontrol med deres omgivelser

Bur og voliere

Det er vigtigt, at vi bruger vores viden om undulaternes liv i naturen og deres sanser og følelser, når vi skal indrette deres bur eller voliere. Når vi kender til undulaternes behov, og hvad der i undulatens øjne er godt at have, kan vi bedre lave en god bolig, der giver dem positive følelser.

Buret/volierens placering

Undulatens bur skal gerne være placeret så højt, at man ikke kommer til at se ned på undulaterne. De kan opfatte personer som rovfugle og blive nervøse, hvis buret er for langt nede. Hvis man holder undulaterne i en voliere, skal den også gerne være så høj, at undulaterne kan komme i øjenhøjde med dem, der betragter dem.

Lys og mørke

Undulater skal have den rette mængde lys og mørke for at trives. De skal gerne have 10-12 timers ro og mørke om natten og gerne sollys i løbet af dagen. Har man ikke mulighed for at de kan få sollys, kan man med fordel have en lampe med ultraviolet lys, der kan tændes i løbet af dagen. Om natten er det en god idé at dække undulaternes bur med et mørkt tæppe, så de kan få ro.

Tryghed

Undulater er byttedyr i naturen, de skal derfor også kunne være trygge i deres omgivelser. De vil gerne sidde højt om natten. Så sæt grene højt i buret. Lad også en voliere være dækket foroven og lad evt. en eller flere af siderne på buret/volieren være dækket/lukket.

Indretning og berigelse

Indretningen af undulaternes bolig skal tilstræbe at give dem de samme muligheder, som de har i naturen. De mest basale ting er:

- Plads til at flyve.
- Ting til at sidde på.

- Adgang til vand.
- Adgang til foder.
- Forskellige materialer at rode i.
- Evt. redekasser og redematerialer.

Men det er ikke helt ligegyldigt, hvordan man gør det og i hvilke mængder. Ved at berige deres miljø med flere af nedenstående ting, kan man give undulaterne et liv, der er værd at leve som kæledyr.

Grene m.m. til at sidde på

Giv undulaterne naturgrene i forskellig form og tykkelse. Undulatens fødder kan tage skade af at krumme om samme tykkelse pind hele tiden. Ikke alle grene behøver at sidde vandret, sæt nogle på skrå. Lad nogle af grene være så tykke, at undulatens fødder ikke kan nå hele vejen rundt om grenen. Lad nogle af sidegrene være så tynde, at de vipper, når undulaterne sætter sig på dem.

Velegnede grene:

- Grene fra friske nøddebuske og frugttræer, dog ikke kirsebær.
- Ahorn, bøg, elm, poppel og pil

Skift jævnligt grenene, da undulaterne sætter pris på nye grene at gnave i.

Gynger og reb

Undulater elsker gynger og reb, der kan svinge og træner dens balance. Brug enten bomulds- eller hamperreb, ikke nylon.

Huler og huller

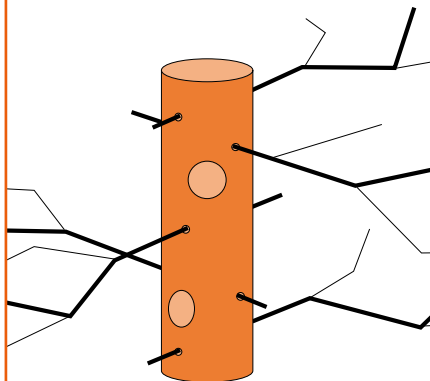
De nysgerrige undulater undersøger gerne alle huler og huller, de kommer i nærheden af. Sæt derfor forskellige kasser med huller op i deres bur. Det kan også være hule træstammer eller andet de kan hoppe ind og ud af. Skift dem gerne ud en gang imellem, så undulaterne får nogle nye ting at udforske.

TRÅD MED KLEMMER

Stik et stykke hegnstråd gennem hullerne i klemmerne og buk det, så de ikke glider. Sæt frugt og grønt fast i klemmerne.

PVC RØR SOM GRENHOLDER

Bor små huller, der passer til at grenene kan stikkes helt igennem røret.

Bor store huller, så undulaterne kan hoppe ind i røret.

Plantekasse med trådnet over

Tag en plastikkasse eller bakke i passende størrelse og buk et voliere-net hen over. Placer små pletter med forskellige friske krydderurter, så de stikker op gennem nettet. Nu kan urterne vokse, mens undulaterne kun kan spise dem over nettet.

Aktivitetsfoder

Salathoved eller halvt kålhoved fyldes med frø og andet godt mellem bladene. Undulaterne elsker at finde godbidderne.

Bad og vand

Giv undulaterne flere muligheder for at bade og drikke vand. Et almindeligt salathoved, der er skyllet og dermed fuld af vanddråber ligner dugvådt græs, som undulaterne ofte bruger til at tage bad i, i naturen.

Fodring

Indret gerne buret eller volieren med flere forskellige foderpladser og flyt rundt på dem en gang imellem. Giv undulaterne én slags foder ét sted og noget andet et andet sted. Hvis man håndfodre dem, før man giver dem deres mad hver dag, så vænner de sig hurtigt til menneskers nærhed og bliver mere trygge.

Planter og krydderurter

Undulaterne sætter stor pris på friske planter, urter og grøntsager. Dette kan give dem meget variation i deres kost. Tørrede blomster, urter, grøntsager og frugter med flotte farver og/eller nogle, der knaser, er de glade for.

Mulighed for at tygge og pille ting fra hinanden

Giv undulateren ting, der kan pilles fra hinanden og interaktive ting. Deres næb vokser konstant, så de har brug for grene og andet for at holde næbet i orden.

- Skiver af oversavede grene med bark i varierende tykkelse
- Kviste
- Grankogler

Bundstrøelse

Da undulaterne godt kan lide at søge føde på jorden, er det vigtigt med et varieret bunddække i deres bur eller voliere. Lav flere forskellige områder, så de har et valg. Materialerne kan være:

- Sand
- Småsten
- Barkstykker
- Tørrede blade
- Frisk græs
- Område med lavt vand

I de forskellige områder, kan der strøs frø og andre smådelte fodermidler, som undulaterne sætter pris på at gå og finde.

Udendørs volierer

Plant buske og træer tæt på volieren. De giver skygge og undulaterne kan gnave i grenene, der vokser gennem nettet.

Elevspørgsmål

45

Hvordan skal undulaternes bur placeres?

46

Hvad kan man gøre for at give undulaterne en døgnrytme, der ligner den i Australien, hvor de kommer fra?

47

Hvad er vigtigt at give undulaterne i deres bur eller voliere?

48

Har du nogle gode ideer til hvordan undulaterne kan få mulighed for bad?

49

Hvor mange steder kan undulaterne få mad?

50

Skal undulaterne have andet i deres bolig?

Kontakt til andre undulater og mennesker

Andre undulater

Undulater er flokdyr, der danner venskabelige relationer til medlemmer af deres flokke. De kan indgå særlige venskaber med konkrete andre undulater. Venskaber, hvor de bruger lang tid på at fjerpleje hinanden og gnubbe næb. En undulat kan langsomt nærme sig en anden og byde sit hoved til for at blive gnubbet. Det er særligt hovedfjerne de plejer, fordi de er svære at nå for den enkelte undulat. Undulater kan indgå venskaber med andre undulater af samme køn eller med deres mage.

Tilstrækkelig med ressourcer som mad, gode siddesteder og vand kan mindske risikoen for konflikter mellem undulaterne. Der kan også opstå konflikter mellem hunnerne om de gode redepladser. Egentlige slåskampe med skader til følge, er sjældne hos undulater.

Unger

Yngelpleje er en naturlig del af en undulators liv. Det giver dem noget at beskæftige sig med og positive følelser. Hvis man har mulighed for det, og man har gjort sig nogle tanker, om man kan komme af med ungerne, når de er gamle nok til at flytte hjemmefra, kan det være en god ide at lade undulaterne få unger.

Undulater og mennesker

En tam undulat

Det er vigtigt, at man først vinder undulaternes tillid. Som byttedyr kan de blive utrygge ved hurtige bevægelser, hvis man stirrer dem direkte ind i øjnene og/eller hvis man ser på dem ovenfra. Det er en god ide at gå roligt frem og tilbringe tid, hvor man bare er sammen med undulaterne. Derefter giver man dem først en godbid gennem tremmerne, dernæst når man åbner buret, når de sidder på ens hånd og når man tager dem ud. Hvis undulaterne er urolige, skal man bevæge sig med langsomme bevægelser. Er undulaterne for nervøse til at tage godbiden direkte fra hånden, kan man lægge den i madskålen eller så tæt på dem man kan komme. Behold hånden tæt på godbiden og se om de nærmer sig, hvis ikke, så flyt hånden lidt væk indtil de tager imod godbiden. Det vigtigste er at have tålmodighed og gøre det i de enkelte undulators tempo. Nogle er hurtigere end andre til at blive trygge ved mennesker.

Undulaterne kender mennesker på syn og lyd, men ikke på lugt.

Man bør ikke lukke undulaterne ud af deres bur, før man har gjort dem håndtamme. Hvis de ikke lige vil ind første gang de er ude, kan man fodre dem og lade buret stå åben. Så flyver de selv ind, når de bliver sultne. Hvis man træner nok, kan man til sidst kalde på undulaterne, når de skal ind igen.

Flyve frit og hente ting

Den første opgave du kan lære undulaterne, er at hente ting, når de er ude at flyve. En tandstikker af træ har en god størrelse og er nem at holde på for undulaterne. Hvis de bider den over, må du finde en lidt tykkere pind.

1. Tandstikkeren holdes i hånden og man rækker den til undulaterne. Når de tager tandstikkeren i munden, får de en belønning.
2. Herefter lægges tandstikkeren på et bord og når undulaterne selv tager den op, får de en belønning.
3. Nu kan tandstikkeren lægges lidt længere væk, så de skal bevæge sig hen og hente den, for at få en belønning.
4. Til sidst kan den lægges så lang væk, at de skal flyve for at hente den.

Herefter er mulighederne mange. Du kan lægge flere tandstikkerer forskellige steder, der skal hentes og du kan finde på andre ting, som undulaterne kan holde i deres næb.

Aktiviteter og stimulering hjernen

Snak med undulaterne og lær dem at sige ord

Undulater er sociale væsner, der let indgår i sociale relationer med mennesker og andre dyrearter. De er lette at træne og elsker udfordringer og at løse opgaver.

Dyr kan lære at sige lyde og/eller gøre ting for at få en belønning, men undulater synes at nyde at kopiere adfærd og tale fra andre arter end undulater. De kan således efterligne andre arters lyde og gø eller miave, tilsyneladende uden anden belønning, end at det er sjovt at gøre.

Generelt er hanundulater lettere at få til at efterligne menneskelig tale end hunnerne. Man bør lærer dem et enkelt ord ad gangen og gentage ordet, særligt når undulaten kigger opmærksomt på en.

Undulater er aktive, intelligente dyr, der har brug for at få stimuleret hjernen for at trives godt.

Træning

Undulater er hurtige til at lære. Det er dog en udfordring, hvis man gerne vil lære dem at gøre noget, hvor man ikke kan give dem en godbid, hver gang de gør det rigtige. F.eks. hvis de er længere væk end vi kan nå. Her er clickertræning en god mulighed. Man lærer undulaterne at det er lige så godt at få en belønning i form af et click, som det er at få en godbid. Man starter med at belønne undulaterne med både godbidder og click samtidig, indtil de har lært meningen med click'et. Herefter kan man undlade godbiden og kun bruge click'et. Man kan nu belønne undulaterne på afstand.

Det vigtigste er hele tiden at sikre sig, at undulaterne viser interesse for at gøre noget. De bliver hurtigt trætte og man kan ikke træne dem så længe ad gangen.

Elevspørgsmål

51

Hvordan kan man undgå skænderier mellem undulaterne?

52

Hvad er vigtigst, når undulaterne skal gøres tamme?

53

Hvornår kan man lukke undulaterne ud af deres bur for at flyve?

HELDIN Gøtrelser.dk

Agro Food Park 15
8200 Aarhus N
8740 5000 | info@4h.dk
4h.dk